

Олександра РЯБІЧЕНКО

олігофренопедагог,
вчитель початкових класів
Комунальний заклад
«Харківська спеціальна школа № 2»

ДО ПИТАННЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ВПЛИВУ НА ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Публікація розглядає деякі аспекти освітньо-виховного впливу на дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в спеціальному закладі освіти. Підкреслено визначальну роль спеціального закладу освіти у процесі розвитку та соціалізації таких учнів. Виокремлено риси, які необхідно розвинути у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку у процесі освітньо-виховного впливу. Зазначено, що значну роль у процесі розвитку дітей з порушеннями інтелектуального розвитку відіграє ставлення педагога та атмосфера на занятті.

Ключові слова: освітньо-виховний вплив, корекційна робота, спеціальний заклад освіти, діти з порушеннями інтелектуального розвитку, розвиток.

Oleksandra Ryabichenko. On the issue of educational influence on children with intellectual development disability

The publication considers some aspects of the educational impact on children with intellectual disabilities in a special educational institution. The determining role of a special educational institution in the process of development and socialization of such students is emphasized. Features that must be developed in children with intellectual development disorders in the process of educational influence are highlighted. It is noted that the attitude of the teacher and the atmosphere in the class play a significant role in the development of children with intellectual disabilities.

Key words: educational influence, correctional work, special educational institution, children with intellectual disabilities, development.

Постановка проблеми. У процесі досягнення ефективності навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку в спеціальному закладі освіти, провідну роль відіграє навчання, але при умові, що воно організовано активно та цілеспрямовано у корекційно-розвивальному напрямі. Така робота повинна бути основою усієї навчально-виховної діяльності з цими дітьми, оскільки без цілеспрямованого подолання чи послаблення недоліків розвитку, ефективність їхнього навчання та виховання знижується. Освітньо-виховна та корекційна робота розглядається як органічний стрижень усієї роботи з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку. У процесі освітньо-виховної роботи з учнями з порушеннями інтелектуального розвитку, використовується індивідуальний підхід до кожного учня, та спеціальні методики та підходи, що дозволяють

досягти більшої ефективності освітньо-виховної роботи. Проте, у процесі навчально-виховної діяльності виникають питання щодо ефективності окремих методів (чи їх поєднання) впливу на дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Численні дослідження різних аспектів проблеми корекційно-розвивальної роботи щодо дітей з порушеннями інтелектуального висвітлені у численних працях вітчизняних дослідників: М. Шеремет, В. Баудіш, В. Бондаря, Є. Ковальової, Т. Власової, В. Турчинської, О. Гозової, І. Грошенкова, Г. Дульнева, І. Єременка, В. Засенка, В. Липи, В. Лубовського, І. Моргуліса, В. Петрової, Б. Пінського, Є. Синьової, Т. Розанової, Т. Сак, В. Синьова, Є. Соботович, В. Тарасун, Б. Тупоногова, Л. Фомічової, М. Ярмаченка та ін. У означених дослідження окреслено широке коло питань, пов'язаних з освітньо-виховною діяльністю спеціального закладу освіти та розвитком дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Формулювання цілей статті. Мета статті – висвітлити особливості освітньо-виховного впливу на дітей з порушеннями інтелектуального розвитку у спеціальному закладі освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна педагогіка сформувала численні концепції навчання у яких декларується переконання, що завданням системи освіти є сформувати у дітей певні риси чи особливості особистості. На освітньому ринку переважають підручники та посібники, що містять різноманітні вказівки, норми, форми та методи виховання. Проте у виховній роботі з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку ці принципи працюють по іншому, оскільки метод навчання чи виховання, перевірений в одній групі дітей, не гарантує успіх у всіх інших групах.

Вживаючи термін «діти з порушеннями інтелектуального розвитку» маємо на увазі категорію осіб, які мають особливі освітні потреби, певні обмеження у розвитку. В даний час термін «обмеження» у спеціальній педагогіці розглядається як явище, що охоплює три основні елементи:

- симптоми обмеження, які ускладнюють розвиток процесів навчання;
- ставлення оточення до особи з обмеженнями, що виражається в її оцінці, у мірі акцептації, а також у готовності допомагати;
- психосоціальні, соціальні та економічні ситуації в житті людини з обмеженими можливостями [1].

Такий погляд впливає на теорію та практику корекційної педагогіки, а також на хід реабілітації, реалізація якої має бути тісно пов'язана із середовищем. Тому спеціальне навчання, що розглядається як інтегральна частина системи освіти та виховання, має ставати гнучкою системою виховних впливів, які застосовуються до учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, у яких спостерігаються різні складності у навчанні, порушення поведінки, викликані внутрішніми або зовнішніми чинниками.

Діти з порушеннями інтелектуального розвитку, обмежені у виконанні своїх ролей, без відповідної допомоги не можуть соціально розвиватися. Звідси головною метою освітньо-виховної та корекційної роботи у спеціальному закладі освіти є всебічний розвиток учня-вихованця, соціальна адаптація учнів, щоб у міру своїх сил вони могли включатись у повсякденне життя своєї родини, а потім все ширшого кола, щоб могли гідно жити і гармонійно співіснувати з людьми та почуватися потрібними. Такі соціальні навички виховати можливо, але лише в умовах, коли діти можуть реалізовувати свій індивідуальний потенціал розвитку.

Методика навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку вміє справлятися з собою, життєвої підприємливості та самостійності, а також спільного життя з іншими людьми досі потребує методичного доопрацювання. Адже у педагогічній та психологічній літературі описано багато методів, але їх слід застосовувати виважено, з погляду перспективи розвитку вихованців, не варто пристосовувати дітей до методик, а навпаки. Саме тому вчителю спеціального закладу освіти необхідно постійно модифікувати чи поєднувати безліч методів роботи [3].

Як відомо, специфіка навчання осіб з порушеннями інтелектуального розвитку полягає в комплексному, інтегрованому вихованні та навчанні, заснованому на пізнанні світу органами чуттів. У спеціальних закладах освіти розробляються виховні програми чи плани, що охоплюють різні сфери дій, де зібрані виховні цілі та найважливіші дії, спрямовані на виховання підопічних. До найважливіших завдань вчителів-вихователів належить створення таких індивідуальних навчальних планів та виховних ситуацій, які, з одного боку, сприятимуть оптимальному пізнавальному та соціальному розвитку

учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, а з іншого – зроблять реалізацію завдань більш привабливою, щоб їх часті повторення підтримували мотивацію та залученість вихованців [4].

На жаль, практика показує, що багато планів не вдається реалізувати через досить жорсткі рамки занять або не надто вдалий розподіл дітей за групами. Все частіше до корекційних навчальних закладів потрапляють діти з серйозними порушеннями поведінки, а наявність двох і більше таких дітей у групі значно ускладнює освітньо-виховний процес – у таких випадках увага педагога спрямована саме на цих дітей, що негативно впливає на якість роботи в групі. Тож створюючи навчальні та виховні програми, необхідно враховувати той факт, що недоліки та патології соціального розвитку учнів з порушеннями інтелектуального розвитку значно частіше зумовлені їх соціальною та освітньою занедбаністю, ніж власне порушеннями інтелектуального розвитку.

Необхідно також пам'ятати, що виховна програма повинна включати не лише навчання дітей правил соціальної поведінки (у тому числі прояву емоцій та передачі почуттів), а й запобігати неправильній поведінці або змінювати її, адже при діагностуванні порушення інтелектуального розвитку слід враховувати не лише рівень інтелекту дитини, а й її соціальну адаптацію. Тож соціальна адаптація є важливим показником розвитку дітей з порушеннями інтелектуального розвитку [2].

Отже перманентною метою навчання та виховання спеціального закладу освіти має бути актуалізація особистісного потенціалу розвитку учнів з порушеннями інтелектуального розвитку саме тому йде постійний пошук активізуючих способів навчання та виховання, щоб якнайкраще стимулювати розвиток дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Результатом такого освітньо-виховного процесу має стати розвиток автономії учня з порушеннями інтелектуального розвитку шляхом його персоналізації та соціалізації, а також у рамках наявних у нього реальних можливостей наділення такими навичками, щоб він міг отримати максимальну незалежність у житті та нарівні з іншими брати участь у формах життя, зберігаючи право бути іншим.

Ключовим аспектом освітньо-виховного процесу дитини з порушеннями інтелектуального розвитку є ставлення до неї педагога як до суб'єкту, як до неповторної особистості, здатної розвиватись.

Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку повинна навчитися приймати себе такою, як вона є, але водночас вона може деякою мірою подолати свої обмеження. До найважливіших рис, які необхідно розвинути у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку відносимо:

- вміння реагувати та спілкуватися (вербальними та невербальними засобами) з оточуючими;
- отримання максимальної самостійності у житті у сфері задоволення власних потреб;
- досягнення практичності у повсякденному житті, адекватно індивідуальному рівню вмінь та навичок;
- спільне визначення виховних цілей та структуризація завдань, що ведуть до досягнення цілі;
- визначення критеріїв уміння та навичок з метою самоконтролю та самооцінки своїх дій;
- створення умов для різнобічної активності, що сприятиме наближенню до мети [4].

Тому на кожному етапі освітньо-виховного процесу спеціального закладу освіти педагогу важливо підтримувати діяльність дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, щоб вони відчували себе у безпеці, що їх приймають, та мали шанс для досягнення власних успіхів. Адже прогресуючий психофізичний розвиток дітей з порушеннями інтелектуального розвитку пов'язується з прийняттям більш складних вимог соціального оточення. Отже, обрана стратегія навчання та виховання дитини з порушеннями інтелектуального розвитку може підштовхувати чи гальмувати її психосоціального розвитку як особистості.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, спеціальні заклади освіти відіграють важливу роль у підготовці дітей з порушеннями інтелектуального розвитку до самостійного життя. Освітньо-виховний вплив на дітей з порушеннями інтелектуального розвитку здійснюється протягом усього періоду навчання і має різні аспекти – під час навчання діти ознайомлюються з предметами та явищами дійсності, що є важливим для їх подальшої соціальної адаптації. Під час занять формуються морально-етичні норми поведінки, розвиваються навички спілкування – така комплексна підготовка дітей до самостійного життя є важливою для їх майбутньої успішної соціальної адаптації та розвитку. Спеціальні

заклади освіти та інші заклади освіти відіграють важливу роль у цьому процесі, допомагаючи дітям здобувати необхідні знання та вміння.

До перспектив подальших досліджень відносимо питання засобів освітньо-виховного впливу на дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Синьов В. М. Психологія розумово відсталої дитини : підручник К.: Знання, 2008. 360 с.
2. Хохліна О. П. Основи спеціальної психології : курс лекцій. К. : НАВС, 2011. 104 с.
3. Хохліна О. П. Особливості формування розумової сфери в учнів з різними інтелектуальними можливостями у процесі виконання навчально-практичних завдань. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2018. №1. С. 45–54.
4. Чеботарьова О.В. Теоретичні та методичні основи реалізації змісту освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. *Теорія і практика спеціальної педагогіки та психології* : зб. наук. праць. Київ, Вип. 9. 2018. С. 75–80.

Анна СИНИЦИНА

студентка 5 курсу
спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка.)
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – **Ю. М. КОСЕНКО**,
канд. пед. наук, доцент

ПРИЙОМИ ЗБАГАЧЕННЯ АКТИВНОГО СЛОВНИКА У ШКОЛЯРІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

У статті наголошено на актуальності розвитку зв'язного мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями на уроках історії. Проаналізовано наукові дослідження з проблеми вивчення. Визначено проблеми усвідомлення нових слів історичного змісту школярами зазначеної категорії. Наголошено на тому, що опрацьовані історичні терміни повільно та з великими труднощами вводяться в зв'язне мовлення. У дослідженні наведено найбільш ефективні прийоми збагачення активного словника у школярів з інтелектуальними порушеннями на уроках історії.

Ключові слова: активний словник, діти з інтелектуальними порушеннями, уроки історії, зв'язне мовлення.

Anna Synytsyna. Active vocabulary enrichment techniques in schoolchildren with intellectual disabilities on history lessons

The article emphasizes the relevance of the development of coherent speech in children with intellectual disabilities in history lessons. Scientific studies on the problem of learning are analyzed. The problems of understanding new words of historical content